

Is de Tsaar van het Kremlin in het nauw?

Door Victor A.C. Remouchamps Luitenant kolnel (b.d.)

Politiek en militair analist

Inleiding.

De ontwikkelingen in Europa zijn door de activiteiten van het Rusland van Putin nog nooit zo onvoorspelbaar geweest. Na een korte vrijage met het Westen heeft Putin zich in 2004 na zijn herverkiezing tot president op twee belangrijke doelen geconcentreerd. Intern heeft hij “definitief” een einde gemaakt aan de democratische ontwikkelingen in het land¹ en extern wil hij het klassieke beeld herstellen van een machtige en onafhankelijk Rusland². Gerespecteerd door de wereldgemeenschap en gevreesd door zijn burens en potentiële vijanden. Gelet op de gebeurtenissen van de laatste vijf jaar was hij hard op weg die doelen te realiseren. Er lijkt echter een kleine kink in de kabel gekomen te zijn.

Het is verleidelijk een vergelijking te maken met de gebeurtenissen in het voormalig Joegoslavië, dat na de dood van Maarschalk Tito transformeerde van een Federatie tot een gebied waar Servië trachtte een dominante rol in te spelen. Uiteindelijk resulteerde dat in het uiteenvallen van Joegoslavië. Er is echter een significant verschil. Het Servië van Milosevic is na een bloedige Burgeroorlog die centrale rol kwijtgeraakt en het gewelddadige machtsspel op de Balkan is (voorlopig) geneutraliseerd. Het Rusland van Putin heeft weliswaar een soortgelijk schisma ondergaan, maar van een Burgeroorlog of een dovend machtsvuur is geen sprake. Putin blijft het initiatief houden bij interne en grensoverschrijdende gebeurtenissen en was mede door de aanvankelijke Westerse passiviteit hard op weg om het oude Sovjet ideaal kwaadschiks te herstellen.

Een korte terugblik.

Op basis van oneigenlijke historische argumenten heeft Putin met behulp van traditionele en ondemocratische instrumenten geprobeerd voormalige Warschaupact partners aan zich te binden. Het was hem een doorn in het oog dat een aantal zich onder de Westelijke economische en veiligheidsparaplu wilde scharen en zich niet aansloot bij door Rusland gedomineerde economische structuren. De verklaring van Moldavië, Georgië en Oekraïne, om zich in navolging van de Baltische landen naar het Westen te keren was blijkbaar de druppel die de emmer deed overlopen. De ontwikkelingen volgden elkaar relatief snel op:

- **2004.** Rusland verklaart dat het niet van plan is het 14de Leger uit Transnistrië terug te trekken. Een duidelijk signaal dat ze haar invloed in Zuidoost Europa willen continueren en op termijn zelfs uitbreiden.
- **2007.** Georgië vraagt de NATO het verzoek om lid te worden in beraad te nemen.
- **2008.** De inval in Zuid Ossetië en Abchasië en het de facto annexeren van de twee

¹ Zie artikel “*Fascisme in Rusland*”, Carré 4-15.

² Zie artikelen “*De vermeende oorlogsdreiging voor Europa*”, Carré 3-2015 en “*De Militaire Toestand in Oost Europa*”, Carré 5-2015.

Georgische provincies is Putin's antwoord op de Georgische wens lid van de NATO te worden. Het concept om "bedreigde" Russisch sprekende etnische entiteiten in aan Rusland grenzende gebieden "op hun uitdrukkelijke verzoek" te hulp te schieten wordt afgestoft en van de schappen gehaald.

- **2014.** Oekraïne maakt duidelijk een lidmaatschap van NATO en EU te ambiëren. Putin besluit het in Georgië met succes beproefde concept in de Krim en het Oosten van de Oekraïne toe te passen. De Krim wordt geannexeerd en in de Donbass regio wordt een politiek en militair kanker gezwel gecreëerd.

Het Westen reageerde tot 2014 lauw en twijfelachtig en schrok pas wakker na het neerschieten van MH-17 door een grond-lucht geleid wapen van Russische makelij³. Die gebeurtenis leidde tot een veranderende instelling en opstelling van de meeste West-Europese landen ten opzichte van Putin en het opschroeven van de economische sancties door de EU was het gevolg.

Economische en financiële effecten.

Voor de verwezenlijking van de supermacht Rusland en het corrigeren van historisch "onaanvaardbare" grenzen moet volgens Putin primair de gevechtskracht van de strijdkrachten opgewaardeerd worden en daarvoor heeft hij een budget van een kleine \$700 miljard dollar gereserveerd. Helaas heeft Rusland door Westerse sancties, oliecrisis⁴ en de oorlog in het zuiden en oosten van de Oekraïne flink moeten interen en is de bodem van de staatskas op diverse plaatsen al te zien.

De proxy bondgenoten van Putin in de Donbass, het graaiend en stelend "leiderschap" van de "DPR" en de LPR⁵ zijn nu een financieel blok aan zijn been geworden. Hij leefde aanvankelijk in de veronderstelling dat Oekraïne zou opdraaien voor de onkosten van de oorlog, maar daarvan is hij van een koude kermis thuisgekomen. President Poroshenko heeft besloten dat de MINSK-II akkoorden volledig moeten worden uitgevoerd⁶. Een uitleg die Putin absoluut niet deelt. Eerst de kosten voor de oorlog betalen voordat de andere elementen uit het akkoord zullen worden uitgevoerd, is zijn standpunt. Poroshenko heeft echter de geldstroom voor salarissen van en pensioenen aan de inwoners

³ BUK: SA-11 "Gadfly"

⁴ De verscherpte westerse sancties hebben diepe sporen bij Putin's financiële machtsbasis - oligarchen uit Putin's "inner circle" - achtergelaten. Door de lage olieprijs kwam Rusland's voornaamste inkomstenbron onder grote druk te staan.

⁵ "DPR": Donetsk Peoples Republic en "LPR": Luhansk Peoples Republic.

⁶ Dat betekent onder meer terugtrekking van buitenlandse troepen en het overdragen van de grenscontrole aan Oekraïne.

van de bezette Donbass gestopt en Putin draait nu op voor de onkosten van meer dan één miljoen verpauperende mensen⁷. In de Donbass is een enorm gebrek aan (onbetaalbare) medicijnen waarbij diabetici geen insuline meer kunnen kopen en ruim 8000 met HIV besmette personen zonder enige medicijnen zitten. Voor vroegtijdig geboren baby's zijn geen speciale medicijnen beschikbaar zodat het aantal overlijdensgevallen een veelvoud is van dat in het westen van Oekraïne. De markt voor ingevoerde medicijnen uit Rusland of Oekraïne wordt door speculanten en georganiseerde maffia beheerst en de prijzen zijn dus voor de meeste pensioengerechtigden niet te betalen.

Sergeij Lavrov, de Russische minister van Buitenlandse Zaken, heeft al een paar keer publiekelijk verklaard dat Rusland niet in staat is om de bevolking, die in de bezette zone tracht te overleven, te verzorgen en Kyiv de eerst aangewezen is om de bevolking van de Donbass te hulp te schieten. Lavrov beroept zich daarbij herhaaldelijk op de uitkomst van het MINSK-II vredesverdrag waarbij Rusland weliswaar de lakens blijft uitdelen in de bezette gebieden en de grens tussen Rusland en Oekraïne beheerst, maar de Oekraïne voor de kosten en het herstel van de schade moet opdraaien. Een scenario dat uiteraard niet door President Poroshenko wordt geaccepteerd⁸.

Had Rusland eind 2013 nog een reserve van meer dan 550 miljard euro, dat spaargeld is eind 2015 vrijwel volledig verdampt. Om de versterking van de Russische strijdkrachten te kunnen financieren, moet het Kremlin gaan interen op salarissen van overheidspersoneel en pensioenen van de voortdurend vergrijzende bevolking. De pensioengerechtigde leeftijd van de meeste ambtenaren is al verhoogd van 60 naar 65 jaar. Een teken aan de wand is het sluiten van tientallen onrendabele fabrieken in de defensie-industrie en zelfs het sluiten van een groot aantal hospitalen. Door de sluiting van fabrieken werd minister president Dimitry Medvedev gedwongen een lijst op te stellen van 94 zogenaamde "crisis steden", waar meer dan 19 miljoen mensen wonen en elk economisch drijven op de productie van slechts één fabriek. Die steden zijn nu volledig afhankelijk van Russische overheidssteun.

Tijdelijke Status Quo in de Donbass.

Door het opdrogen van de financiële reserves en het uitblijven van het herstel van olie en gasprijzen, kan Putin zich niet permitteren om strengere sancties van het Westen te incasseren. Vermoedelijk de voornaamste reden waarom de "Blitz krieg" van de Russen en hun bondgenoten deze zomer niet werd doorgezet. Er waren weliswaar schermutselingen in

het centrum van het front (regio Marijanka, Luhansk en Shyrokyne), maar die werden voornamelijk uitgevoerd door eenheden van het "Ministerie van Binnenlandse Zaken" van de proxy republiekjes, en niet door eenheden van het leger van "Novorossyia". Een andere reden is de groeiende gevechtskracht van Oekraïense strijdkrachten door aanvullende training, financiële en logistieke steun door

⁷ Het Kremlin betaalt hen een maandelijkse uitkering tussen de \$25 en \$30 in snel in waarde devaluerende rubels.

⁸ Een opvatting die echter door het Westen, Europa voorop, wordt gesteund.

het Westen en door het oproepen van tienduizenden dienstplichtige Oekraïense militairen.

Behalve op militair gebied, is ook op politieke gebied een interessante ontwikkeling te bespeuren die gerelateerd is aan het neerschieten van de MH-17. Een resolutie om onder auspiciën van de Verenigde Naties een tribunaal in te stellen dat zich moet buigen over de schuldvraag, is op 15 juli 2015 door Rusland geblokkeerd⁹. Hoewel Putin een jaar later ferm uitsprak dat *“alles gedaan moest worden om zo snel mogelijk opheldering te krijgen over deze ramp”* is hij in juli 2015 vlak voor de behandeling van het voorstel in de Veiligheidsraad op die uitspraak teruggekomen door te verklaren dat *“een onderzoek naar de daders van deze ramp “prematuur” en “contraproductief” zou zijn”*. Churkin, de Russische vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad deed daar nog een schepje bovenop. Hij beweerde dat *“een aantal leiders van de landen (waaronder Nederland) dat het initiatief had genomen voor een tribunaal “vooringenomen” zou zijn”*. Het vooruitzicht om door de resultaten van zo'n Tribunaal in een Public Relations moeras te geraken, heeft blijkbaar de kompas richting van het Kremlin in deze misère rap doen veranderen. De blokkade van de Resolutie kan daarentegen ook als een verkapte schuldig verklaring worden geïnterpreteerd.

Verscherping en uitbreiding Sanctie regime.

Ondanks herhaalde waarschuwingen is het NATO Militaire Vermogen ontoereikend om het Kremlin angst in te boezemen. Na ruim 20 jaar op Defensie budgetten te hebben bezuinigd en dat van de Krijgsmacht onttrokken geld aan buitenlandse en binnenlandse hobby's te hebben verkwanseld, is de gebundelde gevechtskracht van NATO lidstaten nauwelijks een kwart van de gevechtskracht in 1991. Meerdere lidstaten hebben de Krijgsmacht dermate uitgehold dat gevechtsoperaties buiten eigen grenzen nauwelijks kunnen voldoen aan de vastgestelde criteria¹⁰. Ondanks de groeiende veiligheidsrisico's in de oostelijke en zuidelijke periferie van het Verdragsgebied, voldoen slechts 5 van de 28 lidstaten aan de 2% Defensie budget norm¹¹ en moest Secretaris Generaal Jens Stoltenberg onlangs vaststellen dat de gezamenlijke defensie-uitgaven waren gedaald van \$ 942 miljard in 2014 tot \$ 892 miljard dit jaar. De algemene mening van Defensie experts is dat Westerse politici uitblinken in stoere taal, tunnel visie en een beperkte strategische horizont.

De halfzachte Westerse militaire reacties op het Russische optreden in Georgië en Oekraïne sterkten Putin in de overtuiging dat de lidstaten verdeeld zijn (wat ongetwijfeld correct is). Putin is van mening dat zij noch de politieke noch de militaire bereidheid willen en kunnen opbrengen om tegengas te geven zodra hij besluit zijn hybride activiteiten uit te breiden naar de Baltische regio. Zij verschuilen zich volgens hem achter historisch onjuiste en dus dubieuze “grenzen” die Rusland zijn opgedrongen toen het land op zijn zwakst was. Net als de reeds geannexeerde gebieden in Georgië en Oekraïne horen deze staten volgens hem

⁹ Nederland, een van de initiatiefnemers van het voorstel tot het houden van een VN tribunaal, is inmiddels gestraft door het Kremlin door de invoer van Nederlandse bloemen met een dwaas argument vanwege het signaleren van “schadelijke insecten”, te frusteren.

¹⁰ Zie Artikel “*Spoort het Eind rapport Verkenningen met het nieuwe Strategische Concept van NATO?*”, Carré 2-2011.

¹¹ Zie artikelen “*Terugkijken in Opperste Verbazing*”, Carré 1-2014, “*De Politieke Correcte Interpretatie van een Trendbreuk*”, Carré 7-2014, “*De Schreeuw om geloofwaardig Militair Vermogen klinkt meestal als het te laat is*”, Carré 4-2015

thuis in de Russische invloedssfeer. Die Baltische staten zijn zelf niet in staat een eventuele Russische greep te voorkomen resp. af te weren¹². De spierballentaal van Stoltenberg dat de gevechtskracht van de “Flitsmacht” van de NAVO is verhoogd van 13.000 naar 30.000 man¹³ en het besluit om het materieel van een symbolische eenheid¹⁴ van 5000 man te stationeren in de Baltische landen, Polen, Roemenië en Bulgarije verandert daaraan niets. Zeker niet als men in de gevechtskrachtsverhouding de 60.000 man meeneemt die Rusland in Kaliningrad en in het Westerse Militaire District gevechtsgereed heeft ontplooid.

Het Westen kan dus niet op zijn militair vermogen vertrouwen en moet het dus over een andere boeg gooien. In de bovenstaande tekst is duidelijk geworden dat de achilleshiel van Rusland diens afhankelijkheid van olie en gas export is. Kortom, het Westen zal gelet op de bijna lege Russische staatskas, Putin nog harder in zijn portemonnee moeten raken. Europa is ondanks het doorgevoerde Sanctie regime nog steeds de belangrijkste economische partner van Rusland. Het gros van de handelsrelaties is nog steeds intact en de import en export van olie en gas (ongeveer 40% olie en iets minder dan 10 % gas) vormt het grootste deel van het financiële handelsvolume. Door een decennia lange verwaarlozing van de tankervloot is Rusland afhankelijk van het transport via een pijpleiding systeem en die wordt grotendeels beheerd door het Westers georiënteerde deel van Europa.

**Aankomst van de eerste LPG tanker
“Independence” in Klaipeda, Litouwen met
Noors LPG**

Mocht het Westen besluiten een olie-embargo in te stellen dan kan Rusland enorme economische en financiële schade worden toegebracht. Dat verlies aan Russische olie kan Europa opvangen door olie op alternatieve wijze te kopen. Te denken valt aan Amerikaanse en Venezolaanse olie die met tankers kan worden aangevoerd. Een goed voor beeld is de aanleg van een gasterminal in Klaipeda, Litouwen waarmee de behoefte aan LPG voor alle drie Baltische landen niet meer

afhankelijk is van Russisch gas¹⁵. Om het verlies van de Europese markt te compenseren zal Rusland trachten haar olie aan andere klanten te slijten, maar daarbij zal zij op enorme logistieke problemen kunnen stuiten. De meest voor de hand liggende klant zou China zijn, maar diens behoefte is door het stagneren van de Chinese economische groei gekrompen.

¹² Zie Artikel “Zijn de Baltische Staten het volgende slachtoffer van Putin”, Carré 3-2015.

¹³ Op zijn vroegst gedeeltelijk operationeel in 2017

¹⁴ Materieel van de 173ste Amerikaanse Pantserdivisie.

¹⁵ De Litouwers zijn zelfs in staat het surplus aan gas op de markt aan te bieden.

Belangrijkste oliepijpleidingen Rusland –“Europa”.

Kans berekening.

De huidige ontwikkelingen zijn voor Putin volstrekt onacceptabel. Hij wil koste wat het kost niet dat de Oekraïne, geheel of gedeeltelijk, in de Westelijke invloedssfeer terecht komt. Welke opties heeft Putin? *Rationeel* gezien lijkt Putin geen andere keus te hebben tussen:

- Opgeven van het “*Grenscorrectie ideaal*” en terugtrekking achter de huidige volgens hem door het Westen bedachte grenzen.
- Uitbreiding van de Russische invloedssfeer door:
 - Hybride activiteiten om de Oekraïne en/of Baltische regio geheel of gedeeltelijke te ontwrichten en/of
 - Een inval vanuit de Oostzee-Kaliningrad-Wit Rusland regio richting Baltische staten en/of
 - Een gewelddadige uitbraak vanuit de Donbass regio richting Mariupol om een corridor tussen de Donbass en de Krim te creëren.

De eerste optie zal het imago van Putin bij vooral vriend en in mindere mate vijand doen uithollen. Zijn binnenlandse “vrienden” zullen dat beschouwen als verraad, zijn machtspositie wordt ondermijnd en de steun van de bevolking krimpt resp. verdwijnt. De kans dat hij het veld zal moeten ruimen is groot. Gezien het narcistisch, despotische karakter van Putin kan dit als een non-optie beschouwd worden. De tweede optie is risicovol en afhankelijk van de reacties in het Westen waarin hij zich al een keer vergist heeft. Toch lijkt dit door zijn grootheidswaan de enige voor hem haalbare optie te zijn. De mening van het Russische volk over de gevolgen van Putin’ s autoritaire machtswellust

raken hem niet. Putin baseert zijn mening over het Russische volk vermoedelijk op de tekst in een brief van de Franse ambassadeur; Paléologue aan het hof van tsaar Nicolaas II in 1916 geciteerd aan zijn president Raymond Poincaré:

“Rusland is ontstaan door de tsaren. En de wreedste tsaren waren de beste. Zonder Iwan de Verschrikkelijke, Peter de Grote en Nicolaas I, zou er geen Rusland bestaan. Het Russische volk is het meest onderdanige van alle volkeren, mits het met harde hand wordt geregeerd, maar het is niet in staat zichzelf te regeren. De teugels hoeven maar enigszins te worden gevierd en er ontstaat anarchie. De Russen hebben een heer en meester nodig, wiens macht door niemand wordt beperkt. Slechts onder de dreiging van een ijzeren vuist blijft men op het rechte pad. Ze hebben de knoet te danken aan de Tataren; het beste dat zij aan de Russen hebben nagelaten.”

Met het bovenstaande als achtergrond is een verscherping en uitbreiding van het Europese sanctieregime vermoedelijk de enige mogelijkheid om Putin af te laten zien van het implementeren van de tweede optie.

Slotopmerking.

Gaat het kwartje eindelijk vallen bij onze Europese politieke beleidsbepalers? Zullen zij een gelijksoortige kansberekening kunnen maken als in dit artikel is opgenomen? Wanneer we het politieke geplaag van de afgelopen maanden in beschouwing nemen, kan de lezer alleen maar somber gestemd zijn.